

Петруняк Тетяна Миколаївна,

Піддубна Оксана Михайлівна

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИВЧЕННЯ ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У сучасних умовах становлення незалежної держави в Україні постають важливі завдання гуманізації освіти та виховання підростаючого покоління, які вимагають здійснення наукових досліджень та пошуку нових фундаментальних підходів до розробки проблеми формування естетичної культури школярів. Постає нагальна необхідність чітко визначити роль і місце образотворчого мистецтва та мистецької підготовки у загальній системі виховання учнівської молоді.

Останніми роками зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішому засобу формування відношення до дійсності, засобу етичного і розумового виховання, тобто як засобу формування всесторонньо розвиненої, духовно багатого особи.

В естетичному розвитку провідну роль відіграє мистецтво пейзажного живопису завдяки його унікальній здатності комплексно впливати на духовний світ людини.

Мистецтво пейзажного живопису дає змогу розкривати перед учнями багаті художньо-пізнавальні можливості, навчати школярів сприймати через образи художніх творів навколишній світ, одержувати від малювання глибоку естетичну насолоду.

Образотворче мистецтво розглядають як цілісний феномен художньо-творчої діяльності обдарованої особистості. Тому «мистецтво пейзажного жанру є джерелом комплексних естетичних знань, основою для формування досконалої особистості школяра» [3, 42-43]. З іншого

боку, художньо-творча діяльність є одним із проявів мистецьких прагнень людини. Тож сутність мистецтва полягає у творчості, яка визначає і процес творення мистецьких та культурних надбань, і процес їх сприйняття» [2].

Залучення молодших школярів до образотворчого мистецтва пейзажного жанру як до естетичної діяльності, розвиток та виховання учнів – одна із важливих і складних проблем сучасної школи.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається тенденція переходу до гуманістичної освіти, основою якої є збереження, трансляція й набуття духовних особистісних цінностей. Метою навчання в такому контексті має бути послідовна реалізація гуманістичного принципу – дбайливе ставлення до внутрішнього світу дитини, її інтересів і потреб, збагачення її духовного потенціалу [5]. Досягненню цієї мети сприяє впровадження в освітньому процесі особистісно-орієнтованого підходу, спрямованого на цілісний розвиток особистості учня. Освітній процес за таких умов має на меті створення ситуацій для розвитку особистості, в яких вихованець набуває можливостей оволодіти досвідом особистісного ставлення до навколишньої дійсності.

Завдання естетичного виховання шляхом ознайомлення молодших школярів з образотворчим мистецтвом визначені у нормативних та законодавчих документах: у Законі України «Про освіту», «Концепції національного виховання в Україні (проект)», «Національній державній комплексній програмі естетичного виховання (проект)», «Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»)). Відповідно до вимог цих документів, естетичне виховання дитини має здійснюватись у процесі формування її естетичних потреб та досвіду (емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів) як основи виховання естетичного ставлення, активності до сприймання, освоєння та перетворення дійсності. Це, в свою чергу, сприятиме вихованню різнобічно й гармонійно розвиненої особистості, максимальному використанню естетичного фактора в удосконаленні національної самосвідомості дитини, піднесенню її трудової і соціальної активності, зростанню творчого потенціалу молодих громадян України.

Проблема формування в учнів естетичної культури є і залишається актуальною. Для теоретичного осмислення порушеної нами проблеми важливе значення мають філософські дослідження (О. І. Буров, В. О. Василенко, Є. В. Волкова, М. С. Каган, В. С. Корнієнко, М. І. Колесник, Н. Б. Крилова, Л. Н. Столовичдзе). Психологічні засади формування естетичної оцінки охарактеризовані у працях Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, В. М. М'ясищева, С. Л. Рубінштейна, П. М. Якобсона. Психолого-педагогічні дослідження П. Я. Гальперіна, В. В. Давидова, Л. В. Занкова, О. В. Запорожця, В. А. Крутецького, Г. О. Люблинської, М. М. Матюхиної, Т. С. Михальчик, Н. Д. Молдавської, Л. М. Рожиної, З. І. Романовської та ін. визначають особливості розвитку художнього

мислення в учнів початкових класів.

Педагогічні дослідження вчених (Н. Й. Волошина, Д. М. Джола, Н. В. Ігнатенко, Л. Г. Коваль, І. В. Крицька, Н. Є. Миропольська, Г. М. Недялкова, Л. І. Олефіренко, Л. А. Руденко, О. П. Рудницька, М. М. Шпак та ін.) підтверджують думку про те, що учням молодшого шкільного віку властиві особливі передумови для активного розвитку естетичного сприймання, оцінок, суджень та естетичних мотивів діяльності.

У практиці навчання образотворчого мистецтва молодших школярів важливим є проблема використання творів живопису.

Природа є найбагатша скарбниця, з якої видатні художники минулого і сучасності черпали натхнення для своїх художніх творів. Вивчення дітьми на уроках образотворчого мистецтва пейзажного жанру сприяє збагаченню і розширенню формування їх як естетичної культури школярів так і розвитку їхньої особистості, саме вона навчає цілісного бачення предметів та явищ навколишнього світу, вміння виділити основне у явищах буття.

Аналіз навчальних програм та методичних праць з образотворчого мистецтва показав, що в початковій школі передбачається ознайомлення учнів з творами українських (Й. Бокшай, Е. Волобуєв, М. Глущенко, С. Шишко, Т. Яблонська та ін), російських (І. Айвазовський, В. Васнецов, І. Рєпін, О. Саврасов, І. Шишкін та ін) та зарубіжних художників (Анрі Матісс). Також звертається увагу на те, що твори, які включено до програм, різняться манерою письма, наприклад, О. Шовкуненко «Повінь. Конча-Заспа» та М. Глущенко «Зимовий день», виконані в різних техніках накладання мазків фарби на полотно, характером художніх образів тощо.

Разом з тим в сучасних дослідженнях підкреслюється визначальна роль творів живопису у формуванні естетичної культури особистості, розвитку уявлень про мистецтво загалом. Найважливішим живописним жанром у початковій школі є пейзаж.

Пейзажем називають зображення природи, міст, архітектурних споруд, моря тощо. Малювання пейзажу є одним з основних завдань у розвитку просторової уяви та просторового зображення у тих, хто малює. Зображення пейзажу розвиває естетичні почуття, навчає спостерігати дійсність, знаходити красу в звичайному і виділяти характерне.

На прикладі творів Шишкіна і Левітана видно, що в зображеннях природи виражається світогляд художника і його епохи, національні, історично обумовлені особливості сприйняття природного світу. Адже французьке слово «пейзаж» означає «природа», а в образотворчому мистецтві так називають жанр, присвячений відтворенню природної або перетвореної людиною природи.

Відчуття краси природи, навколишніх людей, речей створює в школяреві особливі емоційно психічні стани, порушує безпосередній

інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю і інші психічні процеси.

Отже навчити бачити прекрасне навколо себе, в навколишній дійсності засобами пейзажного живопису покликана система естетичного виховання.

Для того, щоб ця система впливала на учнів найефективніше і досягала поставленої мети, виділяється наступна її особливість: система естетичного виховання має бути, перш за все єдиною, об'єднуючою всі предмети, всі позакласні заняття, все суспільне життя школяра, де кожен предмет, кожен вид заняття має своє чітке завдання в справі формування естетичної культури й особистості школяра.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). - К.: Райдуга, 1994. - 112 с.
2. Базовий компонент початкової освіти // Початкова школа. - 1999. - №1. - С.6-19.
3. Васильєва О., Поклад І. Розвиток творчої особистості дитини в образотворчій діяльності // Мистецтво та освіта. - 2002. - №2. - С.42-43.
4. Волошина Н.Й. З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва // Педагогіка і психологія. - 1996. - №3. - С.9-18.
5. Щолокова О. Концепція художньо-естетичного розвитку школярів в системі освітньої галузі «Мистецтво» // Мистецтво і освіта. - 1999. - №8. - С.62-63.